

KÉT ALFÖLDI KÖNYV

I.

AZ ALFÖLD FELFEDEZÉSE

— *Kaán Károly könyve* —

Az MAGYAR történetírók optimista iskolájának régi tétele az, hogy az egyéneket vagy nemzeteket ért csapásoknak jó oldaluk is van, amennyiben arra indítják az illetőket, hogy önmagukba szánjanak, hibáikat, mulasztásaikat vizsgálat tárgyává tegyék és a múltak tapasztalatai alapján igyekezzenek a helyes út felkutatására.

Arról minden esetre eltérők lehetnek a vélemények, hogy a háború elvesztésében és az ország területi megcsonkításában jelentkezett nemzeti veszedelem tanúságait minden irányban levontuk-e. Sokak nézete szerint a hibák és hiányok tárgyilagos megállapítása, a mulasztások eltüntetése, a helyes irány végleges meghatározása még nem történt meg. Az azonban kétségtelen, hogy önmagunkkal, mibenlétünkkel sokkal inkább foglalkozunk, mint azelőtt és sokkal kevésbé vagyunk hajlamosak arra, hogy idealizált általánosításokkal, a múltakból átvett értékítéletekkel dolgozzunk tovább is.

Ennek az önmagunk megismerésére irányuló mozgalomnak egyik legfontosabb, kihatásaiban legjelentősebb mozzanata az Alföld felfedezése. A háború előtti évtizedekben a közvélemény és a vezető réteg jóformán elfelejtkezett arról, hogy a történeti Nagy-Magyarország közepén hatalmas, a területnek jelentős részét elfoglaló, különleges éghajlati és talajviszonyokat feltüntető, sajátos települési rendszerrel küzködő, az általános gazdasági és művelődési szinttől elütő olyan elhatárolt és jellegzetes alakulat terpeszkedik, amely a szellemi és anyagi javak termelésének és fogyasztásának bonyolult folyamatában nem veszi ki a munkamegosztásból azt a részt, amely a terület arányában megilletné, amely azonban ennek ellenére különleges figyelmet érdemel, mint a magyar faj legtisztább egyedeinek és a magyar nemzet erőtartálékának szinte kimeríthetetlen gyűjtő edénye.

A Csonka-Magyarország gyűjtő neve alá összefoglalható szomorú események sorozatának kellett bekövetkeznie ahhoz, hogy végtére felismerjük a Nagy Magyar Alföld geopolitikai adottságait, gazdasági jelentőségét, népszellemformáló erejét. Míg az előző évtizedek nézőpontjából a Nagy Magyar Alföld inkább irodalmi vagy művészeti probléma volt, hangulatok és érzelmek lecsapódásának helye, legfeljebb pártpolitikai talapzat, addig most a jeles szakemberek és apostoli buzgalma, prófétai meglátású írók egész sorozata világitja meg minden oldalról a magyar életnek azt a darabját, amely az Alföldön folyik le.

Míg azelőtt Kuthy Lajos csapongó fantáziájától kezdve Jókai aranyos leírásain keresztül legfeljebb Móricz Zsigmondiig vagy Tömörkény Istvánig értünk el és a szolnoki művészek szemével kerestük Petőfi meglátásainak újabb vetődéseit, legfeljebb azon lelkesedtünk vagy sópáncodtunk, hogy az ortodox függetlenségi eszme, majd az agrárszocializmus előrehalad-e vagy visszanyomódik az Alföldön — addig most Czettler Jenő, Treitz Péter, Ecseri Lajos, Ecsedy István, Gyórfy István, Gesztelyi Nagy László állapítják meg a helyzetet és állnak elő olyan konkrét javaslatokkal, amelyek vagy alulról, az illető helyi közületekből fakadnak, vagy ott rögtön nagy visszhanguk keletkezik.

Az Alföld felfedezőinek sorában külön említést érdemel egyik legjobb erdészünk, aki Széchenyi tanulmányai során jutott el az Alföld problémájához és szerencsés kézzel egyesíti eredeti szaktudását, gazdasági felkészültségét a legnagyobb magyar írásából merített lelkesedésével és nagy koncepcióra valló átfogó képességével.

Kaán Károly első, ezzel a kérdéssel foglalkozó munkájával „A magyar Alföld”-el már erős tanujelét adta hivatottságának, a kérdés teljes ismeretének. A legutóbbi kisebb munkája¹ konkretizálja a tételleket, közelebb hoz a gyakorlati megoldáshoz és arra tör, hogy a nagyobb közönség érdeklődését is felkeltse.

Kaán Károly ugyanis — aki hosszú és érdemes működést fejtett ki az állami erdészet szolgálatában, majd élén és azon kevesek közé tartozik, akik a nagy katasztrófa pillanatában nem vesztették el fejüket, hanem a megváltozott körülményekhez képest rögtön új célkitűzéseket formáltak — nem könnyíti meg az olvasó dolgát. Irányán látszik a műszaki szakértő kezének nyoma; tárgyválasztásában és kidolgozásában a minden energiát legjobban felhasználó közgazda takarékosága, aki lehető kevés szóval lehető sok gondolatot fejez ki. Nem fecsérel azzal az időt, hogy a logikai következtetések mindegyik mozzanatát éreztesse, hanem a végső tétellel áll elő. Aránylag rövid, már könnyebben olvasható újabb munkájában feloleli az Alföldnek majdnem összes életbevágó problémáját.

Mint rendszeres, a növényzet fejlődését állandóan figyelemmel kísérő ember, genetikus módszerrel jár el. Elénk tárja azt a soha eleget nem emlegethető tételt, hogy az Alföld mostani nyomorúsága a rossz hatásaiban még mindig kellően nem mérlegelt török hódoltságnak és a XVIII. század abszolutisztikus kormányzati rendszerének egyenes következménye. Így állott elő az Alföld két legnagyobb baja: a megyényi határu parasztváros és a rendszertelenül épült, emberi életet alig lehetővé tevő tanyavilág.

Abba a gazdasági, igazgatási, vízrajzi, sőt növényzeti dzsungelbe, amely az Alföld a XIX. század elején volt, ugyanaz az ember hozta a rendnek, tervszerű fejlődésnek, időszerű átalakulásnak első gondolatait, akinek köszönhetjük a magyarságnak letargikus álmából való felébresztését is. Széchenyi nagysága nem lenne teljes, ha nem vette volna észre azt a tehertételt, amelyet az Alföld az ő korában jelentett és nem

¹ Az Alföld problémája. Pécs, 1929. 116 old.

törekedett volna az Alföld termékennyé, népessé fejlesztésére, a nemzeti élet vérkeringésébe való erősebb bekapcsolására. A Tiszaszabályozás nem egyoldalúság, műszaki kérdések megoldása iránti előszeretet volt Széchenyinél, hanem szükségesség: harmadfél millió katasztrális holdnyi termőterületet kellett nyerni és a többit a szinte naptárszerűen ismétlődő elemi csapás ellen megóvni. £ mellett gondoskodni kellett arról is, hogy a mocsarak és áradások egészségrontó hatása csökkenjen. Az azután már nem Széchenynek a hibája, hanem az epigonoké, hogy a Vásárhelyi Pál nevéhez fűződő részletes megoldással szembe helyezkedtek és az Alföldet nemcsak ármentesítették, hanem egyzsersmind víztelenítették is, jóllehet éppen Kaán Károly mutatja ki a Széchenyi műveiből vett idézetekkel, hogy ez a legnagyobb magyar terveitől egészen távol állott, sőt ő már akkor a talajnak a megfelelő nedvességet vissza akarta adni öntöző csatornák átásával.

Míg a legtöbb író, politikus, közéleti ember az alföldi település kérdésében óvatos álláspontot foglal el és a városok vélt érzékenységét túlagosan is szem előtt tartja, addig szerzőnk az exakt tudományok művelőjének lendületével és bizonyító módszereivel helyezkedik szembe a mai állapottal. Szeged, Hódmezővásárhely, Debrecen és Kecskemét városok 3421 négyzetkilométer területén ez a négy város és tanyacsoportjaik, szétszórt tanyáik vannak csak, míg csonka Vasvármegye 3298 négyzetkilométer területén két várost és 292 falut találunk. Az intenzív gazdálkodás lehetőségét tehát az Alföldön kizárják a „meszesföldek“. Az Alföld csonkamagyarországi része 41.901 négyzetkilométer, és van rajta 697 község; ezzel szemben a 36.842 négyzetkilométer területű Dunántúlon — amelynek területéből csaknem 6000 négyzetkilométert elfoglal a Balaton és csaknem 6000 négyzetkilométert a néptelen erdő — 2042.

Az Alföld széttagolt, jelentős hányadában szétszórt tanyákon lakó népessége a legnagyobb nehézségekkel küzd. Széchenyi elgondolása szerint az öntöző csatornák, az erdősítés, a kettő nyomán átalakuló éghajlat, a kertgazdaságra való átmenetei és a termények értékesítését lehetővé tevő közlekedési hálózat együttesen emelték volna ki az Alföldet és népét abból a szomorú és sívár helyzetből, amelyben a napóleoni háborúkból visszatérő fiatal huszárcapitány találta. Ne felejtjük el, hogy a reformtervekhez az első indítékot nem a külföldi utak, nem a Canal du Midi megpillantása, vagy az első gőzhajóút adták, hanem — a naplóból kitetszőleg — a debreceni élmények. Elgondolásai közül — az inkább stratégiai célokat, vagy az Alföldön túl levő országrészek érdekeit szolgáló vasúti hálózaton kívül — csupán a vízszabályozás egységes keresztülvitele vált valóvá. Szerzőnk nem mondja ugyan, azonban a teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy a Tiszavölgyi, majd újabban Duna-Tiszavölgyi Társulat működése és a benne tömörült szabad erők játéka sokkal kevésbé elégíthetnék ki a nagy grófot, mint utódait. Aki tudja azt, mily kevés tetterő, egyéni kezdeményezés és egészséges közszellem van a különböző ármentesítő és vízszabályozó társulatokban, mily nagy szerepet játszanak életükben a kényszerrendszabályok és főleg az állami gyámokodás, mennyire függ létük az államsegélytől — az legalább is kételkedik abban, hogy ezek a

szodálpedagógiai, állampolgári nevelőhivatásukat teljesítették-e és annak valamilyen maradéka ma meg van.«.

Lehetetlen megindulás nélkül olvasnunk azokat az idézeteket, amelyekkel szerzőnk megvilágítja az öntözőberendezések elmaradásának káros következményeit és azt az előrelátást, amelyre egyes, meg nem hallgatott szakértők annak idején a közvéleményt kiformálni igyekeztek. Korizmics, Lónyay Menyhért, sőt maga Paleocapa, a lombardiai tapasztalatokra hivatkozva, egyaránt sürgették a rendes öntözőberendezéseket; ezzel szemben a megvalósításnál ez a mozzanat elsikkadt és ezt a hibát tetéztük a legutóbbi dunavölgyi lecsapolások alkalmával is, amelyeknél az öntözés csak mint a társulat egyik dme játszott szerepet.

Nagyon jellemző különben, amit Kaan Károly a dunavölgyi lecsapolásokról ír. Eltekintve a súlyos közterhekkal sújtott földtulajdonosok ármentesítési díjának annuitásától, 15 éven át vissza kell fizetniük az állam által előlegezett 6,500.000 pengő összeget. E sorok írójának tapasztalata szerint is ez az ármentesítési díjakat oly magasra emeli, hogy az érdekeltek számára komoly megpróbáltatást, nem egy esetben katasztrófát jelent. Most már nem szórványos az olyan eset, amikor a gazda nem ijed meg az árveréssel való fenyegetéstől, hanem inkább felajánlja áltéri birtokát tartozásai fejében. Raán Károly szerint úgy a földtulajdonosok, mint az állam jobban jártak volna azzal, ha a tizenöt éven át visszafizetendő előlegezett költségek fejében az állam lefoglalta volna az ármentesített terület 10—14%-át és ezt a területet — hiszen lakatlan, eddig jóformán műveletlen földekről van szó — falutelepítéssel kiosztotta volna arra érdemesek között. Így létesülhetett volna a Dunamentén 12 olyan új falu, amely a vízhez való közelsége révén kertgazdaság beállítására különösen alkalmas lett volna és e mellett az új telepések versenyképesebbek lettek volna a földreform során földhözjuttatottaknál, mert parcelláikért csupán az annuitást is magában foglaló ármentesítési díjrészleteket kellett volna fizetniük, az állam pedig a régi tulajdonos sérelme és kártalanítása nélkül jutott volna 12—14.000 kát. holdhoz.

Hiába kerülgatjuk a kérdés lényegét: az Alföld problémája első sorban telepítési kérdés és ennek megfelelő megoldása, új honfoglalás nélkül alig-alig lehetséges a részletsiker is. Azokkal szemben, akik ilyen gyökeres megoldásoktól félnek és bizalmatlanok a települési rendszer megváltozásával, a birtokrendszer felforgatásával szemben, joggal hivatkozhatunk arra, hogy Olaszország a legutóbbi években lecsapolás, növénytermelés és telepítés terén sokkal nagobbszabású munkálatokat hajtott végre a nélkül, hogy a nemzetegész a legkisebb mérvben rázkódtatást szenvedett volna.

Szerzőnk élethivatása szerint erdész. Természetes, hogy minden írásában szóvá teszi az Alföld fátlanságát, az erdőknek csaknem teljes hiányát. Annyira köztudattá váltak már az ő tétélei, hogy alig szorulnak bővebb kifejtésre. Mégis foglalkozunk velök, mert ezeket sohasem lehet eléggé hangoztatni, sohasem lehet az embereket ebben az irányban eléggé rábími a cselekvésre.

Kaan Károly már előző könyvében rendelkezésünkre bocsátotta

azokat az adatokat, amelyekből kitűnik az, hogy a Nagy Magyar Alföld aránylag nemrég múlt korszakokban nagy őserdőket hordozhatott. Azt is eléggé kifejtette már, hogy az összes szakértők egybehangzó nézete szerint a fásítás, erdőtelepítés, fasorok, szélfogók ültetése átalakíthatja az éghajlatot, gátot vet a szikkasztó szelek káros hatásának és így talajvizekben szegény, sőt szegényített Alföldünkön elkerülhetetlen művelet. A fásítás szükségét belátta már Széchenyi István és rendszeres alapot ad a mozgalomnak az Alföld fásításáról szóló 1923-as törvény. Végtelenül sajnálatos, hogy éppen a folyó költségvetési tárgyalások során derült ki az akció folytatásával járó anyagi nehézségek mineműsége, pedig — Kaán Károly helyesen állapítja meg — hogy a községi és városi nagybirtokoknál, valamint az egyéb mammut-birtokoknál az erdősítés könnyen és komoly érdekek sérelme nélkül mehetne végbe. Példaként hozza fel az alföldi közalapítványi birtokok 10,000 holdra menő szikes, sivár részeit, amelyek ma jóformán semmi gazdasági hasznot sem hoznak, míg az erdősítésük esetében pár évtizeden belül a nemzeti vagyon jelentős részét tennék.

Nem arról van szó, hogy jó búza-földeket elvonjunk rendeltetésüktől, hanem arról, hogy a búzaföldek kimerülését megakadályozzuk és értéktelen, vagy kisebb értékű termelvényeket előállító földeket értékesebbé tegyünk.

Rendkívül figyelemreméltó az Alföld közlekedéséről szóló fejezet. Szerzőnk — az útépítési program egyedül üdvözítő voltát hirdetőkkel szemben — a vasutaktól várja az Alföld fejlődését és a helyes települési rendszer kifejeződését. Szellemesen bizonyítja be a sűrítendő vasúti hálózat rentabilitását. 1,300.000 katasztrális holdra becsülük a földművelésügyi miniszter szakértői az Alföld szikes területét. Ha ebből csak félmillió katasztrális holdat akarunk mézsporról vagy méziszappal feljavítani és ha holdanként csak száz mázsát számítunk, úgyis 50 millió mázsa méziszapnak és mézspomak az illető parcellákra szállítása válik szükségessé. A szikjavítást az teszi ma aránytalanul drágává, hogy a vasúti állomás többnyire messze van a szikes földterülettől; amennyiben a szikjavító anyagot vasúti szállítással visszük egész közel a földhöz, a fuvardíj tételét oly mértékben csökkenthetjük, hogy a kisember is sikeresen foghat hozzá a szikjavításhoz. Nagyon fontos továbbá az Alföld népének tüzelőanyaggal ellátása, illetőleg a tüzelőanyagok olcsóbb fuvardíjjal hozzájuttatása. Ma az Alföldön a lakosok túlnyomó többsége trágyát éget, ami nemcsak egészségügyi szempontból ártalmas, de megakadályozza a föld regenerálódását is; ha meglévő erdeink termékeit és a megfelelő fűtőberendezések használata esetében jó szolgálatot tevő magyar szenet, esetleg barna szenet vasúton tudjuk az Alföld minden részére vetíteni, visszaadjuk a trágyát az anyaföldnek és előmozdítjuk a lakások egészségesebb használatát. Háromezer kilométerre megy az Alföld kiépítetlen úthálózata és több mint 1700 kilométert tesz a kiépített törvényhatósági úthálózat. Az elsőnek megépítéséhez, az utóbbinak fenntartásához rengeteg anyag kell, ami ma csak nagy energiapocsékolással, drága fuvarral jut rendeltetési helyére.

Kaán Károly nem híve a kisvasúti megoldásnak, mert jól látja,

hogy a kisvasútról a rendes nyomtávú vasút kocsijába való átrakodás, különösen a kényesebb árut illetőleg, veszedelmeket rejt magában. Nagyon helyesen mutat rá arra, hogy rendes nyomtávú vasút-vonalak építése aránytalanul nagyobb költséggel jár és a MÁV, mint üzem húzódozik attól, hogy ilyeneket saját vonalaiként létesítsen, akár az első években kockázatos üzem-átvételi rendszert reájuk alkalmazza.

Természetes, hogy szerzőnk szemében is a talajnál, az éghajlatnál, a termelési rendnél fontosabb tényező az ember. Nem kerüli el figyelmét, hogy az ország területi megcsonkítása az Alföld lakosságát súlyosabban érintette, mint az önmagában kiegészülő, saját szükségleteinek kielégítéséről gondoskodó Dunántúlt. A földmunkások nagy tömegének munkanélkülisége, a kisbérlők ezreinek súlyos gazdasági helyzete, az egy-két hold földdel helyhez kötött, de abból megélni nem tudó, rend szerint adóssággal terhelt és munkát kereső kisemberek nyomora nagyon sötét képet ad az alföldi ember életéről.

Külön fejezetet érdemel az alföldi szociális problémákról írott könyvben a földmunkások helyzete. Csongrád vármegyében néhány városban és községben a családtagokkal együtt mintegy 70.000 embeyi tömeg élt olyan földmunkából, amely most a vasútépítés szünetelése és a vízi munkálatok befejezése idején megszűnt; ez a népelem nem leli honját a hazában. Teljesen egyetértünk azzal a nézetével, hogy meg kell akadályoznunk ennek a népelemnek a parasztvárosokban és mammut falvakban munkálatanokként tömörülését és vissza kellene őket vezetnünk a mezőgazdaságba, jóllehet a szorosabban vett mezőgazdasági munkások terén is erős munkanélküliség van. A vagyoniukat vesztett kisgazdák, a tönkrement törpebérlők, az alkalmazás nélkül maradt gazdasági cselédek, kenyerüket vesztett házi alkalmazottak állandóan szaporítják ennek a társadalmi osztálynak hatalmas táborát, akiknek helyzetét súlyosbítja az, hogy a fokozódó közterhek nyomása alatt a kisgazda a lehetőség szerint nem vesz igénybe idegen munkaerőt, a törpebirtokos pedig saját maga is kínálónak lép fel a munkapiacra. Szerzőnk lándzsát tör a részes művelés minél szélesebb körben való alkalmazása mellett; ebben látja azt a megoldási módot, amely egyedül teheti lehetővé a mai gazdasági helyzetben a kérdés ideiglenes, de megnyugtató megoldását. Rá mutat továbbá azokra a visszaélésekre, amelyeket a bérbeadók a földre-utalt kisbérlekkel szemben elkövetnek. Búzában, hízott sertésben, tejben, vajban, baromfiban kötötték ki a bérösszeget. Kuriózusként ideiktathatjuk az 1921-ben kötött szerződés feltételeit: holdanként és évente 2 mázsa tiszta búza s ezen felül 36Ú kg-os hízott sertés, 100 csirke, 20 lúd, 20 kacska, 20 pulyka, 600 tojás, 30 kg sajt, 28 kg túró, 30 liter tejfel, 2 kocsi szalonna és fuvaranyag és fuvarhomok jár egy 120 holdas tanyabirtok használatáért, ezenfelül az adók, tűzkárbiztosítások és épületjavítások költsége. Gyakori az ingyenes vagy igen olcsó munka — valóságos robot — kikötése is. Az alföldi városok által adott kisbérletek kritikájaként felhossa a szerző azt, hogy mily gyakran megy veszendőbe a bérlő szorgalma, beruházása, hogyan ütök el kezéről az általa feljavított, gyümölcsfákkal beültetett tanyát és mennyire terjed ennél következtében is a tanyások között az elégedetlenség.

A magárahagyott tanyások és kisbérlok vészkiáltása csendül ki Kaán Károly könyvéből, azé a népelemé, amely nemzeti szempontból talán a legértékesebb. Ez a vészkiáltás parancsolóan követeli a relativ népfölöslegek levezetését és a relatíve gyéren népesített területek sűrűsítését.

Szembe kell szállnunk azzal a balítélettel, hogy csonka hazánk területe egyáltalában nem képes a rajtalévó lakosság eltartására. Joggal hivatkozik szerzőnk Mussolinira, aki megakasztotta az olasz kivándorlást és megfelelő intézkedéseikéi, agrár-reformokkal, talajjavítással otthon szerez mindenkinek boldogulást. A nagy közalapítványi birtokok, a nagy városi és községi közbirtokok a magántulajdonba való benyomulás nélkül is színtere lehetnének nagyobb szabású telepítési működésnek. Példaként hozza fel Debrecennek 50.000 kat. hold olyan földbirtokát, amely éppen nem szolgál megfelelő közgazdasági célokat, néhány száz embernek ad csak foglalkozást, míg a szakértők számítása szerint már a nagybirtok formájában való mezőgazdasági művelés is 12.000 emberről gondoskodnék, felaprózás és községesítés esetében pedig jóval több ember élne meg rajta. A Széchenyi által annyiszor emlegetett jó irányzat érvényesülése esetében az alföldi magyar, ez a pompás emberfajta valóban kivirágozhatnak és kifejlődhetnek.

Szerzőnk — aki kenyere javát Felsőmagyarországon ette meg — sokakkal együtt sajnálattal állapítja meg azt, hogy az Alföldet eddig elhanyagoltuk. Nem a külön segítő akciók hiányát kifogásolja, mert hiszen Szeged paprika és egyéb mezőgazdasági kultúráját, Nagykovácsos uborka és saláta termelését, a makói hagyma-kultúrát, a ceglédi gyümölcsösöket nem lehetett volna kormányintézkedésekkel a homokból elővarázsolni, ehhez számos ember egybekapcsolódó egyéni tettereje kellett. A hibát rendszeres alföldi program hiányában látja, abban, hogy most is csak incidentaliter foglalkozunk az Alfölddel és minden kormányzati ág, minden társadalmi tényező csupán saját nézőpontjából avatkozik bele. Széchenyi látnoki szeme előtt már megvillant az egységes összefogó terv szükségé.

Ehhez az egységes és összefüggő tervhez járul hozzá szerzőnk néhány figyelemreméltó eszmével.

Leapasztaná a parasztvárosok és mammutfalvak népfölöslegét. Ezzel kapcsolatban megemlíti, hogy a földbirtokreform során sok mindent tehattünk volna ezen a téren, de elszalasztottuk a jó alkalmat. Nem volt és most sincs törvényes rendelkezés arra, hogy házhelyek kijelölésénél, önkéntes birtokparcellázásoknál a falutelepülés követelményeinek eleget tegyünk. Falutelepítés nélkül szerinte sincs tartós javulásra lehetőség, ezt a tanyai központok rendszere csak tökéletlenül és ideiglenesen pótolhatja.

A leendő falvak és tanyaközpontok figyelembevételével kell kijelölni az új vasútvonalak irányát és állomásait, az úthálózat tervezését; ehhez kell igazodnia az új iskolák építésének, a mezőgazdasági szakoktatásügyi, vagy népiéleti igazgatási intézmények létesítésének.

Az egységes tervbe kell illeszkednie a még hátralevő belvíz rendezéseknek, a létesítendő öntöző berendezéseknek, az erdőtelepítéseknek, a talajjavításnak.

Ha mindezen szükségletek kielégítését össze nem foglaljuk és nem gondoskodunk előre az összehangzó, egymást segítő intézkedésekről, előáll a káosz, a teljes széttagolódás, a tanyai lakosság helyzetének további rosszabbodása.

A városok önzése nem állhat elleot a határukban levő értékek jó felhasználásának; meg kell találnunk azt a módot, amely a tanyai lakosság közigazgatási feladatainak a tanyához közel megoldását lehetővé teszi.

Erre a célra az államnak áldoznia kell. Ha jutott 45 millió pengő a Budapest—bécsi vonal villamosítási munkálataira és ezenfelül még nagy összeg a Dunántúl villamosítására, akkor kell lenni pénznek az Alföld egységes programjának megvalósítására is, éppen úgy, mint ahogy az olaszoknak meg kellett teremteniük a fedezetet az Ameo vidék átalakítására.

Ezzel zárja szerzőnk könyvét. Az olvasó azonban nem szakíthatja meg a gondolatok és következtetések folyamatát; arra kell gondolnia, hogy az, aki ennyire ismeri az Alföld összes problémáit, aki ily önzetlenül és apostoli lelkesedéssel hatolt be a magyar lét jelenleg legfontosabb és legszövevényesebb jelenségébe, talán leghivatottabb lenne az egységes programúinak nemcsak körvonalozására, hanem megvalósítására is.

Bármennyire legyen is elvi álláspontunk esetleg az, hogy közszolgálatban hosszabb időt töltött, onnan kivált szakértőket a fiatalabb erők érvényesülése érdekében az aktív érvényesüléstől el kell zárnunk, bármennyire idegenkedjünk is az önkényre és a rendes közigazgatási szervezet gyöngeségére valló kormánybiztosi intézménytől, mégis arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ebben az esetben, a kockán forgó nagy nemzeti érdekekre, a közigazgatási szervezet bürokratikus nehézségére, a helyi elfogultságokra tekintettel mégis csak legjobb lenne talán ezt a megoldást választanunk és a véghezvitelt arra a férfúra bízunk, aki elgondolásával magát mindnyájunk bizalmára méltóvá tette.

WEIS ISTVÁN

II.

*A MAGYAR FÖLDMÍVES NÉP MUNKÁJA*¹

— *Ecseri Legos könyve* —

EBBEN a könyvben a szerző egy hosszú élet megfigyeléseit sűríti össze. Nem tudós ambícióból egykedvűen végzett megfigyelésekről van itt szó. A szerző ugyan itthon és a külföldön iskolázott nemzetgazda, akadémiai díjat is nyert, de visszavonultan él szülővárosában, Szentesen, a Tisza mentái, abban a tősgyökeres magyar mezővárosban, ahol az odaküldött idegennyelvű Bach-huszárok is 48-as párti magyarok lettek. Itt gazdálkodván, megszerette a magyar földműves népet. Ismeri szokásait, munkájának minden csínját-bínját, életmódját, viseletét, nehéz sorsát, s különösen szereti humoros szemlélettel telített mondásait. Úgyhogy 56 lapnyi terjedelmű könyve, melyben henye szó nem bántja az olvasó szemét, sokfélét nyújt sokféle

¹ Szentes. 1930.

hajlamú olvasónak. A nyelvész, a nemzetgazda, az ethnographus, a társadalmi és gazdasági történet kedvelője, a közélet intézői mindannyian találnak e könyvben egyet-mást, ami lekötheti figyelmüket.

A szerző először azokkal foglalkozik, akik saját munkaeszközeikkel dolgoznak. Leírja a kubikos, a téglaverő, vályogvető, cserepes, arató, cséplő, kapás, hagymatermelő, szőlőmives, dohánytermelő munkáját. Beszél azután a vadászokról, halászkörműről, a pásztorkodásról, az állatforgalomról, a tanyagazdaságról, a napszámosról, aki „látómtól látóig” vagy olykor „látástól vakulásig” dolgozik. Egész Ids géme-képp rajzol a gőzmalmoknál alkalmazott „csuvárokról”, akik a városban a malom kocsiával összeszedik az őrleni való gabonát és kiviszik a malomba. Ezek havi fizetést kapnak és négy fillér zsákpénzt —, igaz, hogy minden zsákot négyszer-ötször kell a csuvárnak a vállára emelni. Az erős emberek közt sok a „vetikédő”, kik fogadásból vagy virtuskodásból két zsákot visznek egyszerre, vagy a tele zsákot fejükön, vagy hónuk alatt, vagy fogaikon viszik, rakott kocsi hátulját fel-emelik s ezekhez hasonlókat mívelnek.

Bár dicsekedhetnék minden magyar földmives ilyen „vetikédő” erővel, de honnan vegye az Alföld népe az erőt és egészséget, ha a porba kell fulladnia? Mert a mi országunk jórészt még ma is a pomak és sárnak országa, mint Széchenyi nevezte. Hallgassuk csak meg azt, amit a szerző e tárgyról elmond: „nagy átka volt az Alföldnek és ma is az nyári időben a rettenetes nagy por, mely nemcsak a külterületi utakat, hanem a városok és községek utcáit és tereit ellepte.

Ha nincs esős nyár, most is oly nagy a por, mint régen, mindenütt, ahol műút nincs, bokán felül ér a por az utakon és órákig nyelheti az utas, akár szembejön, akár utána megy fogata a kocsik sorának. Ez a por egyik oka annak is, hogy a magyar Alföldön oly sok tüdőbajos ember van és hogy oly magas a halandósági arány, mint kevés más országban. A tüdővészelleni küzdelemnek leghatásosabb eszköze az Alföldön a burkolt utak és utcák kiépítése és a községek portmentesítése.“

Úgy gondolom, hogy van két vagy talán három minisztériumunk is, melyek egyesült erővel ezeket a szavakat tettekre válthatnák. Mert mit ér minden politikai bölcsességünk, mit ér kultúránk és hová leszünk, ha az Alföld magyar népét tizedeli a tüdővész?

A csonka Magyarország minisztereinek nem válnék szegényekké, ha utánoznák Darányi Ignácot, aki a gazdasági cselédek lakásviszonyait javította. „A cselédség lakása az uradalmakban régebben — írja Ecséri — nagyon nyomorúságos volt, rendszeren kétszobás cselédlakások voltak és köztük a közös konyha; minden szobában négy család lakott. Amelyik tehette, inkább földbeásott putriban kért lakást, mert ott legalább külön lakhatott. Ezeken az állapotokon sokat javított Darányi az 1907. XLV. törvénnyel, melynek életbeléptetése óta a nagyobb birtokokon meghatározott nagyságú külön világos szobája és kamrája van minden nős vagy családos gazdasági cselédnek.“

Darányi az alföldi nagy községekben is javította a lakásviszonyokat a gazdasági munkásházák építésének állami támogatásával.

De mennyi még a teendője annak, aki a magyar földmivesmunkás sorsán segíteni akar.

„Nem lehet abba belenyugodni, — írja Ecseri — hogy sokezer munkaképes és munkaszerető ember tétlenül nyomorogva töltse a telet és a tavaszt. Képtelenség az is, hogy a mezőgazdasági munkások néhány hét alatt szerezzék meg egész esztendőre való kenyerüket. Ez sokszor lehetetlen is, különösen száraz esztendőkből, mikor a szegény ember nem kell semmire. Ilyenkor szénamunka nincs, arató is kevés kell, a kukoricakapáláson és törésen alig kell napszámos. A téli munkahiányon segíteni tehát igen fontos közgazdasági és társadalmi feladat volna, melynek érdekében meg kell tenni minden lehetőt.“ És Ecseri aztán elmondja, hogy mi mindent lehetne tenni. Nem boszorkányság az egész, csak szív kell hozzá és munkakedv.

Azonban más bajok is vannak. Ismét át kell adnunk a szót szerzőnknek. „A szórványos egyéni és tömeges időszaki munkahiánynál — úgymond — még sokkal nagyobb baj, hogy a nehéz munkából előbbutóbb minden munkás kiöregszik s egyik korábban, másik később munkaképtelenné válik. Jól járt, aki valamit meg tudott takarítani Öreg napjaira, aki egy kis házat vagy néhány hold földet, vagy egy kis szőlőt tudott szerezni, hol a magáéban lassan még eldolgozgat, senki sem szorítja s így a legszükségesebbet mások segítsége nélkül meg bírja keresni. Ha ez nincs, pedig a legtöbb semmit sem tudott félretenni, valami könnyebb foglalkozást kell keresni, habár csekély díjazás mellett; tyukász lehet valamely gazdasszonynál, házórzó lehet nyáron valamely gazdánál, ki a tanyán van elfoglalva, csósz lehet valamelyik határrészen, vagy éjjeli őr gyáraknál, boltok előtt, vagy ilyesfélék. Ha ez nem sikerül fiánál, vejénél vagy rokonánál kell meghúzódnia az öreg embernek, ahol szükösen ellátják, mert nem szeretnék, ha a menháza kerülne vagy koldusbotra jutna. Ez is előfordul és alig van szomorúbb látvány, mintha az ember valakit, akít erőteljes, munkabíró embernek ismert, megöregedve, lerongyolódva, koldulva talál. Nagyon sok esetben a végsőig erőlteti a dolgot az öreg ember, hogy ne szoruljon kegyelemkenyérre; tudok eseteket, mikor hirtelen halt meg a nem neki való dologban, úgy találták halva, kaszával vagy kapával kezében.“

Ez époly élénk, mint megható rajz után a szerző arról elmélkedik, hogy mit kell tennünk a földművesmunkás biztosítása terén s mikép kellene orvosolnunk a mezőgazdasági válságot. Nem épít légvárakat, tekintetbe veszi pénzügyi helyzetünket. Ezt a munkáját a régebbiekkal együtt (A szegény emberről stb.) forgatni kellene mindenkinek, aki a magyar nép jövőjét szíven viseli és akinek azt megmenteni hivatalos kötelességei közé is tartozik. Nem ír úgynevezett „kápráztató“ stílussal, vakító ellentéteket, rikító metaphorákat egymásra halmozva, hanem egyszerűen, világosan s nyomósán ír, ahogy az Alföld népe beszélni szokott. De azért messze hallatszik könyvéből az intés, hogy a lét vagy a nem lét kérdéséről van szó. Csak be ne dugjuk fülünket előtte és vessük le végre-valahára Pató Pál uram kedves szokásait. Caveant consules.